Голові разової спеціалізованої вченої ради
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
доктору юридичних наук,
доценту, доценту кафедри юстиції
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
Ірині БОНДАР

Кандидата юридичних наук,
доцента, доцента кафедри юстиції
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
Ірини МЕЛЬНИК

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію

ГОРДІЄНКО ЮЛІЇ МИКОЛАЇВНИ

«ВСТАНОВЛЕННЯ НОТАРІУСОМ ДІЙСНИХ НАМІРІВ СТОРІН У НОТАРІАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ З ПОСВІДЧЕННЯ ПРАВОЧИНІВ»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Дисертаційне дослідження Гордієнко Юлії Миколаївни «Встановлення нотаріусом дійсних намірів сторін у нотаріальному провадженні з посвідчення правочинів» є першим монографічним дослідженням комплексу процесуальних дій щодо встановлення дійсних намірів сторін при посвідченні правочинів в нотаріальному процесі. Дане дослідження має науково - правове значення, оскільки авторка розкриває сутність такого правового явища в нотаріальному

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Вх. № 1822 «05» 05 2022р.

процесі як наміри сторін; теоретичне значення, оскільки авторка формулює нові поняття, виявляє прогалини в теорії нотаріального процесу з питань в межах дослідженні і пропонує варіанти їх заповнення; практично-прикладне значення, оскільки результати дослідження можна використовувати в реальному житті: зміни до законодавства, методичні рекомендації для нотаріусів, навчально-професійні програми зі спеціальності 081 Право.

Актуальність теми дослідження.

В Цивільному кодексі України закріплено, що правочин - це дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків. За кількістю учасників правочини можуть бути односторонніми, або дво- чи багатосторонніми, а за формою усними або письмовими. Законом може бути встановлена обов'язкова письмова форма для правочину, а також для правочину укладеного в письмові формі закон може передбачати обов'язкове нотаріальне посвідчення.

Законодавча вимога про нотаріальне посвідчення, як правило, стосується тих правочинів, які можуть мати суттєвий вплив на економіку держави і потребують контролю держави за тим, щоб процедура укладання відбувалась без порушень закону, свідомо чи не свідомо, суб'єктами правочину, наприклад правочини щодо обігу нерухомого майна.

Однією з загальних вимог, додержання яких є необхідним для чинності правочину, є вимога про те, що волевиявлення учасника правочину має бути вільним і відповідати його внутрішній волі. Отже, при посвідченні правочину нотаріус зобов'язаний дослідити волевиявлення і волю учасників правочину.

На сьогодні існує певний розрив між теорією нотаріального процесу і правовим регулюванням нотаріальної діяльності. Теоретичні розробки вчених щодо формування нотаріальної діяльності як процесуальної суттєво випередили нормативну базу, яка регулює нотаріальну діяльність. Це негативно впливає на нотаріальну практику. Тому наукові дослідження, які сприяють нівелювання цього розриву однозначно є актуальними дослідженнями.

З огляду на наведене, можна констатувати, що дисертаційне дослідження Гордієнко Юлії Миколаївни присвячене актуальній темі, яка сприятиме

формування чіткого механізму встановлення дійсних намірів осіб при нотаріальному посвідченні правочинів.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані авторкою в дисертаційному дослідженні, переважно є переконливими і обґрунтованими. Авторка пропонує ряд обґрунтованих положень, які відзначаються науковою новизною та мають теоретичне значення для розвитку науки нотаріального процесуального права. Зокрема, авторка пропонує дефініцію поняття «намір» в контексті здійснення нотаріусом процедури встановлення дійсного наміру сторони/сторін правочину. Ця дефініція сформульована у науці нотаріального процесуального права вперше і сприяє формуванню її понятійного апарату.

Важливим і таким, що також сформульований вперше авторкою, є висновок про те, що встановлення дійсних намірів сторін при посвідченні правочинів в нотаріальному провадженні є підстадією перших двох з трьох стадій нотаріального процесу і сформульовано поняття підстадії нотаріального процесу.

Авторка пропонує поділ на категорії інформації та даних, які нотаріусу обов'язково варто уточнити протягом встановлення дійсних намірів сторін договорів про сплату аліментів та визначення місця проживання та порядку виховання дитини чи спілкування з нею.

Виокремлено особливості діяльності нотаріусів при встановленні дійсних намірів сторони/сторін правочину за умови участі у нотаріальному провадженні перекладачів/сурдоперекладачів.

Визначено особливості процедури встановлення дійсних намірів сторони/сторін правочину щодо окремих категорій осіб: людей літнього/похилого віку, іноземців, осіб з вадами слуху та/або зору, адвокатів, а також малолітніх, неповнолітніх, недієздатних, обмежено дієздатних осіб.

Обгрунтовано доцільність заміни поняття «встановлення дійсних намірів» сторін правочину на «з'ясування дійсних намірів» сторони чи сторін відповідного правочину.

Також варто зазначити, що надані поряд з дисертаційним дослідженням публікації авторки, повністю відображають положення дисертації, що свідчить про становлення та послідовний розвиток аспірантки як науковця. Аналіз дисертації Гордієнко Юлії Миколаївни та її наукових публікацій, в яких висвітлено результати здійсненого дослідження, дає підстави для висновку про відсутність у роботі положень, що можуть бути витлумачені як порушення академічної доброчесності.

Оцінка структури та змісту дисертації, її завершеності в цілому.

Структурно в дисертаційному дослідженні забезпечена логічна послідовність викладення матеріалу та системний характер. Структура дисертації логічно співвідноситься з метою, завданнями, об'єктом і предметом дослідження та охоплює теоретичний і практичний аспекти досліджуваної тематики. Об'єкт і предмет дослідження визначені вірно, мета та завдання сформульовані чітко та послідовно, що дозволило авторці повно розкрити основний зміст теми, висвітлити найбільш актуальні її проблеми і зробити наукові висновки, що мають теоретичне й практичне значення. Дисертаційне дослідження Гордієнко Юлії Миколаївни складається зі вступу, трьох розділів, трьох підрозділів в першому розділі, двох підрозділів та шести пунктів в другому розділі, двох підрозділів і семи пунктів в третьому розділі, висновків, списку використаних джерел і переліку умовних скорочень. Загальний обсяг роботи становить 219 сторінок. У вступі обґрунтовано вибір теми дисертаційного дослідження, встановлено зв'язок роботи з програмними нормативно-правовими документами Кабінету Міністрів України та Національної академії правових наук України, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, зазначено інформація про апробацію результатів дослідження та структуру дисертації. Розділ 1 «Дійсні наміри сторін правочину в нотаріальному провадженні з посвідчення правочинів: поняття та загальна характеристика» складається з трьох підрозділів, у яких висвітлюється авторський погляд на дійсний намір сторони правочину як матеріально-правову категорію, законодавчу регламентацію процедури встановлення нотаріусом дійсних намірів сторін правочину, принципи нотаріального процесу та їх прояв у процедурі встановлення нотаріусом дійсних намірів сторін правочину при його нотаріальному посвідченні.

Аналізуючи зміст поняття «намір» в філософії, в психології та в кримінальному праві авторка визначила особливі характеристики поняття «намір» при встановленні нотаріусом дійсних намірів сторін правочину у провадженні з посвідчення правочинів в нотаріальному процесі та запропонувала дефініцію поняття «намір», який доцільно закріпити в теорії нотаріального процесу і використовувати в нотаріальній практиці.

Аналізуючи законодавчу регламентацію процедури встановлення нотаріусом дійсних намірів сторін правочину авторка сформулювала обгрунтований висновок про неефективність і недостатність правового регулювання: відсутні визначення понять: «намір», «дійсний намір», «недійсний намір», «встановлення дійсних намірів», регламентується лише процедура встановлення намірів дво-чи багатосторонніх правочинів і не враховано наявність односторонніх правочинів; регламентується лише перевірка нотаріусом «однакового розумінні» сторонами значення, умов правочину та його правових наслідків для кожної із сторін, що незовсім не означає правильне розуміння; некоректне і непослідовне використання термінів «сторона правочину » і «учасник правочину»

Аналізуючи принципи нотаріального процесу авторка встановлює, які принципи нотаріального процесу проявляються та реалізуються під час процедури встановлення нотаріусом дійсних намірів сторін правочину при його нотаріальному посвідченні.

У розділі 2 «Діяльність нотаріуса із встановлення дійсних намірів сторін правочину у нотаріальному провадженні з посвідчення правочинів», структура якого два підрозділи і по три пункти в кожному підрозділі, досліджуються: місце процедури встановлення нотаріусом дійсних намірів сторін правочину серед стадій нотаріального процесу, особливості процесуальної діяльності нотаріуса при встановленні дійсних намірів сторін правочину, помилки нотаріуса у встановленні дійсних намірів сторін правочину та їх правові наслідки, юридична психологія та її значення у встановленні нотаріусом дійсних намірів сторін правочину, психологічні особливості встановлення нотаріусом дійсних намірів сторін правочину в умовах воєнного стану, значення юридичної психології для правильного встановлення дійсних намірів сторін правочину. Імпонує аналіз

помилок нотаріуса під час встановлення намірів сторони /сторін правочину, наслідком яких є дефект волі; теоретичний аналіз авторкою сукупності процесуальних дій нотаріуса щодо встановлення дійсних намірів сторін як підстадії нотаріального процесу і особливості цієї підстадії щодо її пролонгованого характеру і місця в двох перших стадіях нотаріального процесу послідовно. Важливим для формування понятійного апарату теорії нотаріального процесу є формулювання дефініції поняття підстадії в нотаріальному процесі. Також не можна не погодитись із висновком дисертантки щодо необхідності запровадження аудіо чи відео фіксації цієї підстадії нотаріального процесу при посвідченні правочинів.

Важливою складовою дисертаційного дослідження є психологічні аспекти діяльності нотаріуса із встановлення дійсних намірів сторін правочину. Авторка досліджує проблему психологічної підготовки та психологічної готовністю нотаріуса до посвідчення правочину й ефективного та законного здійснення процедури встановлення дійсних намірів його сторони/сторін. Важливим є висновок і пропозиція про необхідність впровадження психотренінгових технологій в навчальний процес підготовки і підвищення кваліфікації нотаріусів.

Розділ 3 «Особливості встановлення нотаріусом дійсних намірів сторін правочинів у окремих провадженнях з посвідчення правочинів» складається з двох підрозділів, перший підрозділ з двох пунктів, а другий підрозділ з п'яти пунктів, в яких авторка досліджує: встановлення нотаріусом дійсності намірів сторін договорів про сплату аліментів, визначення місця проживання та порядку виховання дитини чи спілкування з нею; встановлення нотаріусом дійсних намірів сторін шлюбного договору; специфіка встановлення нотаріусом дійсних намірів сторони правочину у разі представництва її адвокатом; встановлення нотаріусом дійсних намірів літніх людей під час нотаріального провадження з посвідчення правочину; встановлення нотаріусом дійсних намірів іноземців під час нотаріального провадження з посвідчення правочину; встановлення нотаріусом дійсних намірів осіб з вадами слуху та зору під час нотаріального провадження з посвідчення правочину; особливості встановлення нотаріусом дійсних намірів

сторін правочину, якими є малолітні й неповнолітні, недієздатні й обмежено дієздатні особи.

Важливими аспектами дослідження в цьому розділі є визначення особливостей встановлення дійсних намірів сторін/сторони правочину, якщо між стороною і нотаріусом є мовний бар'єр, який потребує залучення кваліфікованих спеціалістів для усунення цього бар'єру; якщо стороною правочину є особа, яка за правовим статусом не здатна самостійно набувати цивільних прав, самостійно їх здійснювати, а також створювати для себе обов'язки, виконувати їх та нести відповідальність у разі їх невиконання: якщо сторона діє при посвідченні правочину через представника і не бере безпосередньо участі в нотаріальному процесі. Висновки авторки мають практично-прикладне значення і можуть використовуватись при розробці методичних рекомендації для нотаріусів, навчально-професійних програм зі спеціальності 081 Право, програм підвищення кваліфікації нотаріусів.

Дисертацію оформлено відповідно до вимог, які ставляться МОН України до такого виду робіт. Повнота викладу дисертанткою основних результатів дослідження у дисертації та публікаціях відповідає вимогам МОН України.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій.

Комплексний системний аналіз попередніх наукових досліджень у галузі нотаріального процесуального права, а також опрацювання та системний аналіз нормативно-правових актів, матеріалів емпіричних досліджень з питань, які є предметом дослідження в роботі, дало можливість авторці сформулювати обґрунтовані наукові висновки та рекомендації. Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є кваліфікаційною науковою працею, в якій сформульовані нові науково обґрунтовані результати, які в своїй сукупності розв'язують наукове завдання, що виявляється у поглибленні наукових знань і комплексній розробці положень стосовно встановлення нотаріусом дійсних намірів сторін правочину у нотаріальному провадженні з посвідчення правочинів та підготовці науково обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства та практики у відповідній сфері. Вагомим в дисертації є те, що у роботі приділяється увага як формулюванню та обґрунтуванню нових наукових

положень, пропозицій та висновків, так і уточненню, вдосконаленню та подальшому розвитку наявних теоретичних знань із заявленої тематики. До найбільш вагомих наукових положень, що характеризуються новизною або її елементами, слід віднести те, що у роботі:

- сформульовано дефініції понять: намір, з'ясування дійсний намірів сторін, підстадія нотаріального процесу;

- обґрунтувано положення про недоцільності поділу намірів на дійсні та недійсні і запропоновано залежно від спрямування намірів та ступеня усвідомлення особою його наслідків і бажання поділяти їх на: істинні та хибні;

- обгрунтовано положення щодо місця процедури встановлення нотаріусом дійсних намірів сторін правочину серед стадій нотаріального процесу про доцільність та можливість здійснення цієї процедури як підстадії виключно під час відкриття нотаріального провадження та підготовки до його вчинення;

- дістали подальший розвиток чинники формування психологічної готовності майбутніх нотаріусів до вдалого, ефективного та законного здійснення процедури встановлення нотаріусом дійсних намірів сторони/сторін правочину;

- визначено особливостей встановлення дійсних намірів сторін/сторони правочину, якщо між стороною і нотаріусом є мовний бар'єр, який потребує залучення кваліфікованих спеціалістів для усунення цього бар'єру.

Наукове та практичне значення дисертаційної роботи.

Наукове та практичне значення дисертаційної роботи полягає в тому, що висновки, рекомендації та пропозиції авторки є вагомим внеском як в теорію нотаріального процесу, так і в практичну діяльність нотаріусів. Результати дослідження сприятимуть розвитку теорії, практики і правового регулювання нотаріальної діяльності в аспекті проблематики, яка була предметом дослідження. Сформульовані в дисертації висновки, рекомендації та пропозиції можуть бути використані для формування позитивної нотаріальної практики; для вдосконалення чинного законодавства про нотаріат; у науково-дослідницькій сфері та в освітньому процесі, зокрема при написанні навчальних посібників та підручників. при розробці проєктів законодавчих актів, які стосуються нотаріальної діяльності.

Про особистий внесок дисертантки та повноту викладення наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Сформульовані в дисертації висновки та положення, що становлять її новизну, розроблені авторкою особисто. Зміст, перелік та кількість публікацій, апробація результатів дисертації відповідають встановленим вимогам. Основні положення та висновки, сформульовані в дисертаційному дослідженні, відображені у 8 (восьми) наукових публікаціях, серед яких: 5 (п'ять) статей - у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України та 3 (три) тези - у збірниках тез доповідей на науково-практичних конференціях. Наукові статті відповідають вимогам п. 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою № 44 Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. Апробація результатів дослідження є достатньою.

Разом з тим, у роботі мають місце дискусійні положення, які полягають у наступному:

1. Автор пропонує поняття «намір» розкрити як певний імпульс до дії, бажання чи задум, спрямований на посвідчення законного та ефективного правочину в майбутньому, який супроводжується умислом до отримання визначеного результату та усвідомленням можливості настання як сприятливих і позитивних, так і негативних наслідків. В роботі відсутнє дослідження співвідношення понять намір і умисел. Якщо намір спрямований завжди на посвідчення законного і ефективного правочину, то чому можливе усвідомлення негативних наслідків?

2. Цілком погоджуюсь з дисертанткою, що термінологія, яку застосовано в законодавстві про нотаріат, дає підстави для висновку, що наміри при посвідчені правочинів поділяються на дійсні і відповідно недійсні. І що така термінологія є вкрай невдалою. Будь - який намір особи є дійсним (реальний, наявний, справжній). Намір або є, або його немає зовсім. Але дискусійною, на мою думку, є пропозиція дисертантки замінити термінологію на істинні та хибні наміри. Намір може бути спрямований на досягнення правових наслідків, які передбачені

законом при вчиненні правочину або може бути не спрямований на досягнення правових наслідків, які передбачені законом при вчиненні правочину. Тому вважаю більш точним буде поділ намірів на правомірний і не правомірний. А неправомірний в залежності від наявності або відсутності умислу може бути помилковим (без умислу) або фальшивий (з умислом).

3. Дискусійною є і пропозиція дисертантки, що встановлення дійсних намірів сторін при посвідченні правочину є підстадією двох послідовних стадій нотаріального процесу: стадії відкриття нотаріального провадження і стадії підготовки до вчинення нотаріального провадження. Такий підхід розмиває границі стадій і підстадій в нотаріальному процесі. Дисертантка пропонує дефініцію поняття «підстадія нотаріального процесу» і зазначає, що підстадію слід розуміти як сукупність нотаріально-процесуальних дій, які відбуваються послідовно, можуть здійснюватися нотаріусом у межах певної стадії нотаріального процесу та носять проміжний характер для реалізації всіх поставлених цілей відповідної стадії. Отже, якщо підстадія встановлення дійсних намірів сторін при посвідченні правочинів не завершена на стадії відкриття нотаріального провадження і переходить на стадію підготовки до вчинення нотаріального провадження, то на першій стадії не відбулась реалізація всіх поставлених цілей. На мою думку, все ж доцільно встановлення дійсних намірів сторін при посвідченні правочинів виділяти як підстадію підготовки до вчинення нотаріального провадження, а саме другої стадії.

Зауваження є приводом для дискусії під час публічного захисту дисертаційного дослідження. Наведені зауваження не впливають на раніше висловлену загальну позитивну оцінку роботи, а свідчать лише про її актуальність, комплексність та багатогранність досліджуваних питань.

Щодо актуальності, ступеня новизни, обґрунтованості, наукової та практичної значущості здобутих результатів, та за змістом, кількістю, обсягом публікацій і повнотою опублікованих дисертанткою матеріалів, робота Гордієнко Юлії Миколаївни «Встановлення нотаріусом дійсних намірів сторін у нотаріальному провадженні з посвідчення правочинів» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та

доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, а також вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Вважаю, що авторка дисертаційного дослідження, Гордієнко Юлія Миколаївна, набула теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у сфері професійної діяльності, оволоділа методологією наукової діяльності, а також здійснила власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

За результатами публічного захисту здобувачка Гордієнко Юлія Миколаївна заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

РЕЦЕНЗЕНТ:

кандидат юридичних наук,
доцент, доцент кафедри юстиції
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка **Ірина МЕЛЬНИК**

Підпис засвідчую
Вчений секретар НДЧ
КАРАУЛЬНА Н.В.
04.05. 2026 р.

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Вх. № 182-1424
«5» 05 2026 р.